

Bosáková, Kristína

[Mičaninová, Mária. Koruna královstva rabína Šlomo ben Gabirola]

Religio. 2011, vol. 19, iss. 1, pp. 132-134

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125361>

Access Date: 25. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ve své knize také pokusil rozřešit starobylé dilema transcendentního monoteismu tím, že se spleťtými myšlenkovými postupy dostává pomocí úvah nad Ibn 'Arabího dílem k identifikaci člověka s Bohem – v tomto případě prostřednictvím recipročního vztahu identifikace, kdy jeden je myšlenkou druhého a naopak. Reciprocita tohoto vztahu se promítá do všeho – Bůh stejně jako člověk „trpí“, člověk stejně jako Bůh je „tvůrčí“ atd. Bůh potřebuje člověka, stejně jako člověk Boha. Právě prohlédnutím této reciprocit nábývá mystik své tvůrčí role ve vztahu k Bohu a tím i své jednoty s ním. Z toho pak vyplývá výrok: „Ten, který zná sebe sama, zná svého Boha“ (s. 97). Důležitý nástroj v tomto procesu pak představuje srdce. Ono je centrem, v němž se soustředí tvůrčí duchovní energie a jehož orgánem je imaginace.

Corbinova *Tvůrčí imaginace* je notoricky známá svou obtížností, a to pro samotné čtení, natož pro překlad. I z toho důvodu patří nakladatelství, odbornému redaktorovi (Bronislav Ostřanský) a v první řadě překladateli (Jacques Joseph) obdiv za to, že se zhostili tak náročného, leč záslužného počinu. Tato Corbinova kniha je o to náročnější, že nebyla psána jako akademická práce snažící se o ucelené vysvětlení či interpretaci Ibn 'Arabího myšlenkového světa. Jak sám Corbin uvádí v úvodu, „v žádném případě se [nejedná o] monografii o Ibn 'Arabím. ... Naší ambicí ostatně není ani, přispět k dějinám myšlení“. ... Naším cílem je pouze – za pomoci [Ibn 'Arabího] textů – hluboce medítovat nad jistým množstvím témat, která nevyhnutelně rezonují napříč celým dílem. Nejlepším vysvětlením Ibn 'Arabího pro nás stále ještě zůstává sám Ibn 'Arabí“ (s. 17-18).

Corbinova imaginace je bezpochyby bezbřehá, jeho erudice ohromující. Ibn 'Arabího dílo, stejně tak jako problematiku vztahu člověka k Bohu, lze pochopitelně interpretovat tisíci různými způsoby. Ovšem Corbinova pozice je natolik významná, autoritativní, radikální a v neposlední řadě promyšlená, že by se s ní měli seznámit všichni, kdo se hlouběji zajímají o náboženské myšlení. *Tvůrčí imaginace v sufismu*

Ibn 'Arabího tak právem náleží do zlatého fondu studií o (nejen) islámské mystice.

ONDŘEJ BERÁNEK

Mária Mičaninová, Koruna královstva rabi Šlomo Ben Gabirola,

Praha: Bergman 2010, 362 s.
ISBN 978-80-904207-5-5.

Kniha Márie Mičaninovej *Koruna královstva rabi Šlomo ben Gabirola s komentárom* nie je len vyústením grantového projektu VEGA 1/0125/08, realizovaného pod názvom „Filozofia Šlomo ben Jehudu Ibn Gabirola“, ale omnoho viac je výsledkom takmer desaťročného úsilia o sprostredkovanie filozofie tohto významného stredovekého židovského filozofa českej a slovenskej filozofickej verejnosti. Knihu možno rozdeliť do troch častí: (1) úvod a filozofické predporozumenie, (2) text prekladu básne, (3) komentár k básni. Mičaninová je autorkou úvodu, predporozumenia a komentára, na preklade sa spolupodieľal rabín košickej židovskej náboženskej obce, pán Jossi Steiner. Treba však spomenúť, že sa jedná už o druhý, revidovaný vydanie prekladu. Po prvý krát vyšla *Koruna královstva* v slovenskom jazyku v roku 2003 v rámci spolupráce Mičaninovej a vtedajšieho košického rabína, pána Dova Goldsteina (*Koruna královstva rabína Šlomo ben Gabirola*, prel. Dov Goldstein – Mária Mičaninová, Prešov: AVE 2003). Išlo však iba o samotný text básne, bez následného komentára.

Pri analýze nielen textu básne, ale aj celku filozofie Ibn Gabirola si autorka zvolila historicko-fenomenologický prístup a pokúsila sa tak o syntézu historicko-filozofického výskumu na pôde židovskej filozofie a interpretácie konkrétneho textu, ktorý vykazuje prvky stredovekej mystiky. A nielen Ibn Gabirolove náhľady zostávajú čitateľovi mnohokrát skryté pod rúškom mystiky a básnických obrazov, ale ako naznačuje Mičaninová, je aj pomerne krátky život samotného filozofa stále objektom najrôznej-

ších dohadov a špekulácií. Neobjasnené zostávajú dodnes aj okolnosti jeho predčasnej smrti, ktorá sa od čias stredoveku stala námietkou mnohých legiend. Naposledy túto tému básnicky spracoval Heinrich Heine.

Dejinnno-filozofický kontext Ibn Gabirolovho diela zahŕňa predovšetkým dejinné, kultúrne, filozofické a náboženské faktory, ktoré sa podieľali na vzniku a formovaní filozofickej koncepcie tohto významného stredovekého mysliteľa. Po náboženskej stránke je v Ibn Gabirolovom diele najvýraznejší vplyv *judaizmu* a *sufizmu*. Ten prvý je výsledkom jeho rabínskeho vzdelania, v druhom sa odrzkaďuje neustála kultúrna interakcia medzi židovskou a arabskou komunitou na území Al Andaluz. Mičaninová však zdôrazňuje, že Ibn Gabirol nepoužíva iba jeden spôsob argumentácie, teda ten, ktorý je typický pre *Talmud* a rabínsku literatúru. Nie je mu cudzia ani pôvodná filozofická argumentácia prostredníctvom platónsky chápaného dialógu, rovnako ako Aristotelova teória úsudku. Preto je rozhodne namieste aj autorkino tvrdenie, že obidva kľúčové filozofické texty – metafyzický traktát *Prameň života* ako i etický traktát *Zušľachtenie morálnych vlastností* – sú napísané podľa logickej a etickej schémy islamsky poňatého novoplatonizmu, avšak v súlade so základnými postojmi kozmológie judaizmu a morálneho učenia zakotveného v *Tóre*.

Z rozsiahleho, údajne dvadsaťväzskového diela Ibn Gabirola sa nám zachoval iba zlomok, no je zrejme, že jeho dielo zahŕňa len prozaické, arabsky písané filozofické a etické traktáty, ale aj hebrejsky písanú sakrálnu a profánnu poéziu, ktorá vznikala na objednávku židovských náboženských obcí, mecenášov podporujúcich filozofujúceho básnika, alebo niektorého z jeho priateľov. Všetky básne s náboženskou tematikou sa vyznačujú nielen návratom k biblickej hebrejčine, ale i početnými neologizmami a používaním arabského metra a rýmu. Mičaninová poukazuje aj na špecifickú skupinu básnických textov, ktorých obsah je výrazne filozofický. Do tejto skupiny možno zaradiť napríklad mysticko-filozofickú báseň *Ahavticha* a filozofický hymnus *Koruna kráľovstva*.

Samotnému prekladu *Koruny kráľovstva* predchádza ešte všeobecná charakteristika básne. Tu Mičaninová zdôrazňuje, že hymnus má za sebou pomerne dlhú a pohnutú históriu. Báseň vznikla v 11. storočí, pričom už v 16. storočí ju bolo možné nájsť vo všetkých sefardských a v niektorých aškenázskych modlitebných knižkách, používaných v predvečer sviatku Jom kippur. V 19. storočí sa využitie *Koruny kráľovstva* pre náboženské účely rozšírilo dokonca natoľko, že sa hymnus stal súčasťou všetkých modlitebných knižiek ku dňu zmierenia, vydávaných v Prahe, Budapešti a vo Viedni.

Realizácia prekladu básne *Koruna kráľovstva* znamenala predovšetkým sústavné rozvažovanie a rozhodovanie sa, ktorému z ponúkaných prístupov k textu dajú autori prednosť, čo je možné či potrebné vyzdvihnúť a čoho sa naopak vo finálnej podobe prekladu budú musieť vzdať. Keďže sa autori počas dlhoročnej práce na slovenskej verzii básne stretávali s mnohými komplikáciami, je potrebné spomenúť aspoň tie najdôležitejšie z nich, spolu s ich následnými riešeniami.

Prvý problém sa objavil už pri prepise hebrejských slov do slovenčiny, kde autori namiesto medzinárodne zaužívanej anglickej transkripcie použili radšej českému a slovenskému čitateľovi bližší fonetický prepis. Rovnako ovplyvnili slovenskú verziu hebrejského textu aj fonetické a gramatické rozdielnosti oboch jazykov. Niektoré, napríklad chýbajúci prítomný čas slovesa *byť* v semitských jazykoch, mohli byť vyriešené bez väčších ťažkostí. Oveľa väčším problémom sa ukázalo byť hebrejské metrum spolu s hebrejským rýmom, pretože oba sú tvorené podľa úplne odlišných zákonitostí ako tie slovenské. Keďže sa autori usilovali o čo najvernejšie zachytenie pôvodného obsahu hymnusu, museli nielen z *Koruny kráľovstva*, ale aj zo všetkých ostatných básní v knihe, ktorých preklady sú zároveň ich prvými slovenskými verziami, vypustiť hebrejské metrum a hebrejský rým.

Autori preto pristupovali k prekladu s vedomím, že každý preložený text je svojím spôsobom už interpretáciou, no táto by nikdy nemala prevažovať nad pôvodným textom a strátiť by sa nemal ani zámer auto-

ra cudzojazyčného diela. Snažili sa teda držať čo najviac originálnych významov hebrejských slov, a to aj za cenu toho, že sa väčšinou museli vzdať zvukomalebnej stránky básne. K tomuto rozhodnutiu dospeli autori aj na základe dlhého vývoja, ktorý hebrejčičina prekonala od čias Ibn Gabirola až po súčasnosť. Bolo potrebné urobiť krok späť, smerom k biblickej hebrejčine, a hľadať významy jednotlivých slov i celých výrokov predovšetkým v *Tanachu*. Napriek tomu sa mnohokrát stalo, že sa konkrétny výraz javil jednoducho nepreložiteľný a autori si museli pri tvorbe slovenského významu slov vypomôcť ďalšími hebrejskými spismi (*Daat Mikra*, hebrejským slovníkom *ha-Milon hechadasch*), slovenským prekladom Svätého Pisma alebo prekladmi *Koruny kráľovstva* do iných jazykov, do modernej hebrejčiny, nemčiny, angličtiny alebo ruštiny. Často to však nestačilo a autori sa pri hľadaní slovenských ekvivalentov hebrejských slov museli podujat na kompletnú rekonštrukciu jednotlivých významov, pričom vždy museli brať do úvahy celkový významový kontext. Súvisí to pravdepodobne so zámerom oboch autorov, predložiť odbornej verejnosti nie umelecké, ale filozoficky a teologicky fundované dielo.

V podrobnom komentári Mičaninová, autorka viacerých štúdií k stredovekej židovskej a islamskej filozofii, venuje pozornosť každej strofe zvlášť, aby poukázala nielen na možné vysvetlenia básnickým obrazov a metaforických vyjadrení hymnusu, ale aj na kontinuitu a syntetický charakter Ibn Gabirolovho myslenia. Kniha je určená tak pre čitateľov, ktorí chcú pokračovať v poznávaní stredovekej židovskej filozofie, ako aj pre tých, ktorí sa jej čaro ešte len chystajú objaviť.

KRISTINA BOSÁKOVÁ

Eleonóra Hamar, Vyprávěná židovství: O narativní konstrukci druhoheneračních židovských identit,

Praha: SLON 2008, 244 s.
ISBN 978-80-7419-004-9.

Titul knihy *Vyprávěná židovství* je nejen poetickým názvem, ale i kondenzovaným vyjádřením tematického a teoretického zaměření výzkumu stojícího u základů této knihy. Odkazuje k bližšímu určení skupiny informátorů a informátorek autorky a základnímu tématu výzkumu i k teoretické perspektivě, z níž autorka k celému výzkumnému procesu i získaným datům přistupovala. Zmiňovaný výzkum byl založen na analýze životních příběhů zástupců tzv. druhé židovské generace z České republiky a Maďarska a jeho pojetí, design i analýza získaných dat vycházely z narativní teorie (zejména konceptu narativní identity) a principů narativního výzkumu. K židovské identitě tedy autorka nepřistupovala jako k víceméně stále esenci, jež může být správnými metodami objevena a popsána, ale jako k situačně podmíněné pozici jedince neoddělitelné od procesu autobiografického vyprávění a konstruované v tomto vyprávění.

Vyprávěná židovství zároveň odrážejí dlouhodobý teoretický zájem Eleonóry Hamar o problematiku konstrukce významů ve vyprávěních a o uplatnění narativní teorie v religionistice. Publikace rozvíjí témata, jimž se autorka věnovala již ve své magisterské a zejména pak dizertační práci, kterou obhájila na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Tuto knihu tak lze považovat za jakýsi destilát autorčina dlouhodobého zabývání se narativitou a kvalitativním (zejména narativním) výzkumem, destilát v českém prostředí prozatím spíše ojedinělý. Důvodem takového hodnocení je nejen nedostatek českých monografií věnovaných tématům narativity, identity či analýze životních příběhů, ale